
Wpisy darowizn poddanych w księgach grodzkich i lubelskich

Rocznik Lubelski 31-32, 249-253

1989-1990

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WPISY DAROWIZN
PODDANYCH W KSIĘGACH GRODZKICH LUBELSKICH

Niejednokrotnie w podręcznikach historii czytamy, że chłopci w dawnej Polsce nie mieli wolności osobistej, byli poddani władzy swoich panów. Nie bardzo to jednak oddziałuje na naszą wyobraźnię, ludzi wolnych i z trudnością poddających się jakimukolwiek zniewoleniu. Dopiero gdy zetkniemy się z tekstem źródłowym, który mówi wprost, że szlachcic daje komuś swego poddanego i swobodnie dysponuje nie tylko nim samym ale także jego żoną, dziećmi i całym dobytkiem, wówczas w pełni uświadamiamy sobie dolegliwość tego stanu. Szczególnie dobitnie przemawiają te wpisy darowizn poddanych, których formularz jest identyczny z formularzem aktu kupna-sprzedaży ziemi: żywy człowiek potraktowany jak rzecz, którą nowy właściciel ma prawo sprzedać, darować, zamienić i w każdy inny sposób wykorzystać.

Wpisy darowizn poddanych w księgach grodzkich występują częściej niż wpisy zwolnień z poddaństwa: dla okresu 1630—1712 pierwszych odnaleziono blisko 140, podczas gdy drugich — niewiele ponad 20. Publikujemy tylko niektóre z nich, dokonując wyboru bądź to mających związek z obszarem byłego województwa lubelskiego, bądź ze względu na przedstawicieli znakomitych polskich rodów, bezpośrednich uczestników transakcji. Ostatni z wpisów — tylko pośrednio wiążący się z tematem — zdecydowaliśmy się przytoczyć z racji osoby przyszłego króla, Jana III Sobieskiego, któremu, nim doszło do koronacji, nieobce były sąsiedzkie szlacheckie konflikty, choćby o niewydanie zbiegłego poddanego.

Wpisy podajemy w tłumaczeniu na język polski, zachowując zasadę publikacji przyjętą w poprzednim numerze „Rocznika Lubelskiego”.

1. *Radawiecki donat subditum suum Lemce* 1631, 30 kwietnia

Stanąwszy osobiście przed urzędem i aktami obecnymi starościńskimi w grodzie lubelskim szlachetny Stanisław Radawiecki Puczek, syn zmarłego już Kacpra Radawieckiego, dziedzic części wsi Radawiec Duży, zdrowy na ciele i umyśle, pomijając właściwy mu sąd a poddając siebie i swe dobra jurysdykcji obecnej, dobrowolnie i publicznie zeznał, że on znakomitemu i dostojnemu Jerzemu Lemce, doktorowi obojga praw, protonotariuszowi apostolskiemu i ławnikowi lubelskiemu, swojego własnego, dziedzicznego poddanego chłopca Jana Woytaszka z teje wsi Radawiec, wraz z żoną, dziećmi, bydłem, całym sprzętem domowym, z wszelkimi prawami zwierzchnictwa i własności daje, daruje i zapisuje wieczyście, wypuszcza spod swojej władzy, zaś pod panowanie wspomnianego Jerzego Lemki oddaje. Co własnym zeznaniem stwierdza.

2. *Poniatowski subditum abrenunciat Wronowskiemu 1636, 15 września*

— — urodzony Stanisław Poniatowski Zelech — — zeznał, że od sprawy z urodzonym Janem, synem zmarłego już urodzonego Marcina Leśniowolskiego i Katarzyny, jego małżonki — — o niewydanie pracowitego Grzegorza Długoszka, zbiegłego poddanego, założonej w sądzie lubelskim — odstępuje, więcej toczyć nie chce i wyrzeka się, przyznając wszystkie swoje prawa zwierzchności i własności do wspomnianego poddanego szlachetnemu Aleksandrowi Wronowskiemu Grothowi, synowi zmarłego już Mikołaja, jako prawnemu i prawowitemu pomienionego poddanego panu i dziedzicowi, oraz jego następcom — —

KgL, Zap., sygn. 81 k. 813—813^v

3. *Pszonka subditorum donatio 1636, 16 września*

— — urodzony Wawrzyniec Domaszewski, syn zmarłego już Mikołaja Domaszewskiego — — zeznał, że on urodzonemu Adamowi na Babinie Pszonce, synowi nieżyjącego już Jakuba Pszonki, i jego sukcesorom, trzech swoich własnych poddanych, a mianowicie: Adama Bartnika, Jana Waskarka i Andrzeja Wachulczyka, ze wsi Wysokie, wraz ze wszystkimi do nich prawami, zwierzchnictwem, własnością, dziedzictwem, z ich wszystkimi powinnościami i pożytkami, żadnych praw zwierzchnich i własnościowych do tychże poddanych ani sobie, ani swoim sukcesorom, ani komukolwiek innemu nie zachowując — — teraz właśnie — — daje, nadaje, zapisuje i rezygnuje wieczyste — — Tenże obdarowany i jego sukcesorzy, jako prawdziwi i prawni dziedzice wspomnianych poddanych, [mogą ich] trzymać, mieć, posiadać, dawać, nadawać, sprzedawać, zamieniać i według swego upodobania i pożytku [nimi] obracać wiecznymi czasami. — —

Kgl, Zap., sygn. 81 k. 814^v—815

4. *Orzechowskiemu Szucki subditum donat 1646, 17 maja*

— — urodzony Krzysztof Stogniew Szucki — — zeznał, że pracowitego Marcina Łubca, poddanego swojego dziedzicznego ze wsi Krężnica, wraz z żoną, dziećmi, bydłem, trzodą i całym sprzętem domowym, zbiegłego z wymienionej wsi Krężnica do dóbr wsi Borów, dziedzicznej urodzonego Mikołaja Orzechowskiego, ze wszystkimi [do] tegoż poddanego prawami z tytułu zwierzchnictwa, własności i dziedzictwa, wszelkimi [z] tegoż poddanego pożytkami, dochodami, robociznami jakiegokolwiek od niego miał, posiadał i z jakiegokolwiek tytułu pozyskiwał, teraz właśnie urodzonemu Mikołajowi Orzechowskiemu i jego sukcesorom daje, daruje, zapisuje i rezygnuje — — mocą wieczystej i nieodwołalnej donacji, nie zachowując i nie wyłączając dla siebie, swoich sukcesorów i kogokolwiek innego żadnego prawa zwierzchności i własności do wspomnianego poddanego, jego żony, dzieci i całego sprzętu domowego. — —

KgL, Zap., sygn. 91 k. 485—485^v

5. *Zamoiskiemu Włodek subditum donat*

1646, 8 czerwca

— — szlachetny Samuel Włodek, syn zmarłego już Mikołaja Włodka — — zeznał, iż on pracowitego Stanisława Panka, swojego własnego, dziedzicznego poddanego ze wsi Borówek, zbiegłego do nowo lokowanego miasta Janów, wraz z żoną, dziećmi, bydłem, trzodą i całym sprzętem domowym, ze wszystkimi [z] tegoż poddanego pożytkami, dochodami — — nie wyłączając dla siebie, swoich sukcesorów lub kogokolwiek innego, teraz właśnie jaśnie wielmożnemu Janowi na Zamościu Zamoyskiemu, staroście kałuskiemu i jego następcom daje, nadaje, zapisuje i rezygnuje nadaniem wiecznym i nieodwołalnym, żadnych praw zwierzchnich i dziedzicznych do pomienionego poddanego nie zachowując ani dla siebie, ani dla swoich sukcesorów. Ponadto zobowiązuje się on sam i jego następcy i poręcza wszystkimi swoimi dobrami dziedzicznymi i zastawnymi, ruchomymi i nieruchomymi, wszelkimi sumami pieniężnymi już posiadanyymi, jak i tymi, w których posiadanie wejdzie, tegoż — — Jana na Zamościu Zamoyskiego — — i jego sukcesorów, od wszelkich generalnie trudności [spraw], jakie zrodziłyby się w związku ze wspomnianym poddanym i wypłynęły w jakimkolwiek sądzie lub urzędzie Królestwa, bronić — — i zawsze wolnym i nieskazanym czynić — a to pod vadium 500 złotych polskich, które on i jego sukcesorzy — — staroście kałuskiemu i jego następcom w przypadku niedopełnienia wszystkiego, co zostało zeznane — — będą zobowiązani zapłacić. — —

KgL, Zap., sygn. 91 k. 522—522^v6. *Wierzbickiemu Zawadzki subditum donat*

1646, 1 lipca

— — szlachetny Remigian Zawadzki, syn zmarłego już Mikołaja — — zeznał, iż pracowitego Alberta Dormitka, syna pracowitego Walentego Dormita, ze wsi Boby, swego własnego, dziedzicznego poddanego, obecnie wyrostka, ze wszystkimi do niego prawami i wszelkimi [z] tegoż pożytkami, dochodami, pańszczyzną, czynszami, nie wyłączając i nie zachowując niczego ani dla siebie, ani dla swoich sukcesorów, ani dla kogokolwiek innego, teraz właśnie szlachetnemu Janowi Wierzbickiemu, synowi niezującego już szlachetnego Krzysztofa Wierzbickiego, daje, nadaje, zapisuje i rezygnuje. — —

KgL, Zap., sygn. 91 k. 651

7. *Vlinskiej Broniewski Firlei subditos donat*

1646, 29 sierpnia

— — urodzony Remigian Firlej Broniewski dziedzic na Broniewicach, rodzony brat niedawno zmarłego Aleksandra Firleja — — zeznał, że on urodzonej Annie z Turawy, wdowie po urodzonym Jerzym Ulinskim i jego prawnym następcom, swoich własnych dziedzicznych poddanych przypadłych mu z tytułu naturalnej sukcesji po zmarłym bracie Aleksandrze Firleju Broniewskim, pracowitych: Jana, Tomasza, Pawła, Macieja i Stanisława Stipułkow, a także Jana, Andrzeja, Pawła Parkow wraz z ich żonami, dziećmi, bydłem, trzodami, końmi, uprzężą, wszystkimi ich rzeczami i całym sprzętem domowym a także wszelkimi sumami pieniężnymi w jakichkolwiek miejscach i u jakichkolwiek osób by one były, ze wszystkimi [do] tychże poddanych prawami z tytułu zwierzchności, własności,

dziedzictwa, bliższości i posłuszeństwa, żadnych praw zwierzchnich i własnościowych do tychże poddanych sobie i swoim następcom nie rezerwując i nie wyłączając — nadaniem wieczystym i nieodwołalnym daje, nadaje, zapisuje i rezygnuje. — —

KgL, Zap., sygn. 91 k. 916—917

8. *Szaniawskiemu subditum Firley donat* 1668, 21 lutego

— — jaśnie wielmożny Mikołaj na Dambrowicy Firlej staroście lubelski — — zeznał, że wyrostka Jana, syna zmarłego już uczciwego [brak imienia] ze wsi Dambrowica, swojego dziedzicznego poddanego, nieposesjonata, obecnie przebywającego na służbie u urodzonego Feliksa [Szczęsnego] Szaniawskiego, pisarza ziemskiego lubelskiego, temuż — — pisarzowi — — i jego sukcesorom daje, nadaje i rezygnuje sposobem zwykłego i nieodwołalnego nadania. — —

KgL, Zap., sygn. 109 k. 96

9. *Łubkowski fratri suo subditum donat* 1671, 30 stycznia

— — szlachetny Maciej Buza Łupkowski, syn zmarłego już Melchiora — — zeznał, że on pracowitego Macieja Dulebę, swojego własnego dziedzicznego poddanego żyjącego we wsi Łubki, w województwie i powiecie lubelskim, wraz z jego sprzętem domowym a także z robociznami, czynszami, daninami i wszelkim tegoż poddanego posłuszeństwem, teraz właśnie szlachetnemu Piotrowi Buza Łupkowskiemu, swemu rodzonemu bratu i jego sukcesorom — — daje, nadaje, zapisuje i rezygnuje na wieczne czasy, żadnej własności względem tegoż poddanego nie zachowując — —

KgL, Zap., sygn. 112 k. 50^v—51

10. *Vnieszowskiemu Ługowski subditos donat* 1672, 3 czerwca

— — urodzony Mikołaj Ługowski Saliusz, syn zmarłego już Mikołaja — — zeznał, że on pracowitych Jana Wolanskiego i Jadwigę Wolanską, swoich dziedzicznych poddanych ze wsi Szczuczki, wraz z dziećmi, bydłem, trzodą i całym sprzętem domowym oraz wszelkimi z tychże poddanych pożytkami, teraz właśnie urodzonemu Remigianowi Dominikowi Unieszowskiemu i jego sukcesorom daje, nadaje wieczyście — —

KgL, Zap., sygn. 113 k. 230

11. *Reverendum Dore Collegii Lublinensis Societati
Jesu Rectore generosus Vnieszowski quietat et
eiden subditum donat*

1676, 5 kwietnia

— — urodzony Remigian Unieszowski, dziedzic pewnej części wsi Pankracowice — — zeznał, że on przewielebny w Chrystusie ojca Tomasz Dobry, rektora lubelskiego Kolegium Jezuitów, jego następców i całe Kolegium, ze sprawy przed tutejszym urzędem grodzkim lubelskim toczącej się o wydanie pracowitego poddanego Macieja Swigona, młynarza, zbiegłego wraz z żoną, dziećmi, bydłem i całym sprzętem domowym do Budzynia, dóbr dziedzicznych lubelskiego Kolegium — — a także z wyroku wydanego przez wspomniany urząd — — jako w pełni syatysfakcjonującego, kwituje i uwalnia. Sprawę i wyrok, który dotyczył wspomnianego,

nego Macieja Swigona wraz z jego żoną, dziećmi, bydłem, trzodą i całym sprzętem domowym temuż Kolegium lubelskiemu Towarzystwa Jezusowego, ze wszystkimi pożytkami i prerogatywami daje, daruje, zapisuje i rezygnuje wieczystym nadaniem. — —

KgL, Zap., sygn. 116 k. 158—158^v

12. *Zbigniewskiemu Wierzbicki donat* 1677, 26 lutego

— — szlachetny Stefan Wierzbicki, syn zmarłego już Stefana — — i Helena Gorecka, małżonkowie — — zeznali, iż oni dobra swoje własne — —, a mianowicie pracowitego Bartłomieja Pustka wraz z żoną, dziećmi, bydłem, trzodą i całym sprzętem domowym, przebywających we wsi Wirzbica, leżącej w województwie i powiecie lubelskim, teraz właśnie szlachetnemu Janowi Zbigniewskiemu i jego sukcesorom dają, nadają nadaniem wieczystym. — —

KgL, Zap., sygn. 117 k. 70

13. *Zbigniewskiemu Godowski donat* 1677, 15 października

— — szlachetny Stanisław Godowski — — zeznał, że on pracowitą Marynę, wdowę po Stanisławie Olendrze, swoją poddaną, wraz z dziećmi i całym sprzętem domowym, urodzonemu Janowi Zbigniewskiemu i jego sukcesorom daje i nadaje wieczyście. — —

KgL, Zap., sygn. 117 k. 781

14. *Magnificum Sobieski Supremum Marschalcum
Regni generosa Kosminska quietat* 1666, 17 czerwca

— — urodzona Krystyna ze Stoięszyna, wdowa po Stanisławie Kosminskim, mieczniku ziemi lubelskiej i pisarzu ksiąg niniejszych — — zeznała, że w imieniu własnym, jak też urodzonych Wacława i Karola Kosminskich, synów jej i wspomnianego zmarłego już Stanisława — —, jaśnie oświeconego i jaśnie wielmożnego Jana Sobieskiego, marszałka wielkiego i hetmana Królestwa [Polskiego], ze sprawy sądowej temuż przez siebie i synów swoich przed urzędem tutejszym wytoczonej, z powodu niewydania — — pracowitego Alberta Kardasza, jej dziedzicznego poddanego ze wsi Unieszowice do dóbr wsi Pielaszkowice zbiegłego — —, ponieważ wobec tutejszego urzędu poddany ten faktycznie został jej oddany, [wspomnianego Jana Sobieskiego] z całej tej sprawy i procesu kwituje, uwalnia i wolnym czyni, sprawę zaś i proces — — kasuje i anuluje wieczyście. — —

KgL, Zap., sygn. 107 k. 292^v